

ПОДВІЙНА ПРИРОДА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА СПЕЦИФІКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ткачук С.В., к.е.н.
Національний університет харчових технологій

В умовах сьогодення більшість підприємств, зокрема харчової промисловості, працюють на ринку споживача, де саме він, а не виробник, диктує умови щодо якості, цін на товари та співвідношень якості/ціна. Це викликає необхідність виготовлення якісної, конкурентоспроможної продукції, яка могла б успішно позиціонувати як на внутрішньому ринку, так і за його межами. Освоєння нових сегментів, збереження існуючих та формування і підтримка позитивного іміджу надасть можливість підприємству вистояти у конкурентній боротьбі та зробити позитивний внесок у економіку країни. Варто зауважити, що, окрім інших факторів впливу на успішність виробничого підприємства, в сучасних умовах все більшого значення набувають фактори науково-технічного прогресу. На сьогодні практично неможливо організувати виробництво якісної конкурентоспроможної продукції без впровадження у виробництво сучасних технологій та досягнень науки і техніки. Тому так чи інакше підприємству доводиться мати справу із такою неоднозначною та специфічною категорією як інтелектуальна власність. Дане поняття стосується як технологій, незалежно від того, чи вони розроблені всередині країни, чи "імпортовані" з-за кордону, так і більш простих факторів конкурентоспроможності: оформлення упаковки товарів, форма упаковки, розроблення рекламних роликів тощо. Інтелектуальна власність є поняттям досить специфічним, тому і правові відносини, що виникають при інтелектуальній діяльності, мають свою специфіку, яку варто розглянути більш детально. Спочатку з'ясуємо співвідношення понять "інтелектуальна власність" та "інтелектуальна діяльність": в процесі інтелектуальної діяльності людини створюються об'єкти, що належать до об'єктів інтелектуальної власності. Тобто, об'єктами інтелектуальної власності є результати інтелектуальної діяльності. Згідно із Стокгольмською Конвенцією 1967 року такими

об'єктами можуть бути літературні, художні і наукові твори, виступи виконавців, фонограми й програми ефірного мовлення, винаходи в усіх галузях людської діяльності, наукові відкриття, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування і торгові найменування та позначення, припинення недобросовісної конкуренції, інші права, які є результатом інтелектуальної діяльності в промисловості, науковій, літературній або художній галузях. Цивільний Кодекс України дає наступний перелік об'єктів права інтелектуальної власності: літературні та художні твори, комп'ютерні програми, бази даних, виконання, фонограми, відеограми, передачі організації мовлення, наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, компонування інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин, породи тварин, комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні позначення, комерційні таємниці. Таким чином, і національним і міжнародним законодавством до об'єктів права інтелектуальної власності відносять та об'єкти промислової власності, як винаходи, (корисні моделі) та промислові зразки, об'єкти засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, об'єкти захисту від недобросовісної конкуренції. Як вже було сказано, інтелектуальна власність є категорією специфічною і відрізняється від загальноприйнятого поняття власності, хоча й переплітається з ним. Щоб зрозуміти це, потрібно розглянути сутність подвійної природи інтелектуальної власності та правові відносини, які з неї випливають. Саму інтелектуальну діяльність (створення винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів та послуг тощо) можна розбити на три складові: процес, результат та використання результату. Інтелектуальна діяльність, як процес, правовими нормами не регулюється. Не можна законом заборонити людині займатися творчою працею або закріпити це право за обмеженою кількістю осіб. Але в процес інтелектуальної діяльності породжує її результат, об'єкт. Саме тут виникає подвійна природа цього об'єкту як права інтелектуальної власності, і починають діяти правові відносини. З одного боку, має місце право творця на результат своєї інтелектуальної діяльності. Тут вступають в дію особисті майнові права, подібні до стан-

дартного права власності, мають місце відносини економічного привласнення. Вони визначають право творця на використання об'єкта інтелектуальної власності, виключне право дозволяти використання цього об'єкта іншим особам та перешкоджати, в тому числі забороняти, неправомірному його використанню з іншого боку. Одночасно на цей самий об'єкт виникають інші права, які пов'язані із нематеріальною стороною його природи: особистісне, моральне, немайнове право автора, яке є невід'ємним за будь-яких умов. Тут вже діють відносини не економічного, а особистісного привласнення, які визначають право авторства на даний об'єкт. Тобто об'єкт інтелектуальної власності одночасно може розглядатися з двох аспектів: матеріального і нематеріального, що регулюється різними правовими відносинами. Після створення результату інтелектуальної діяльності починається процес його використання, який призводить до створення вже суто матеріальних цінностей (наприклад, виробництво продукції новим, невідомим раніше способом). Тут вже виникають майнові права у стандартному розумінні, вступає в дію право власності на матеріальні об'єкти.

Таким чином, можна зробити висновок, що інтелектуальна власність, як категорія, є досить специфічною і має подвійну природу: з одного боку матеріальну, з іншого – нематеріальну. Це визначає специфіку правового регулювання об'єктів інтелектуальної діяльності. А саме використання цих об'єктів призводить до створення матеріальних благ, що регулюються правом власності у стандартному розумінні. Специфіка правових відносин на кожному етапі інтелектуальної діяльності має бути врахована підприємствами.